

2009-cu il üçün Azərbaycan Respublikasının

TƏDİYƏ BALANSI

Əvvəlki illərdə olduğu kimi 2009-cu ildə də xarici iqtisadi əməliyyatlar neft-qaz sektoru üzrə müsbət saldoya, qeyri-neft sektoru üzrə isə mənfə saldoya malik olmuşdur.

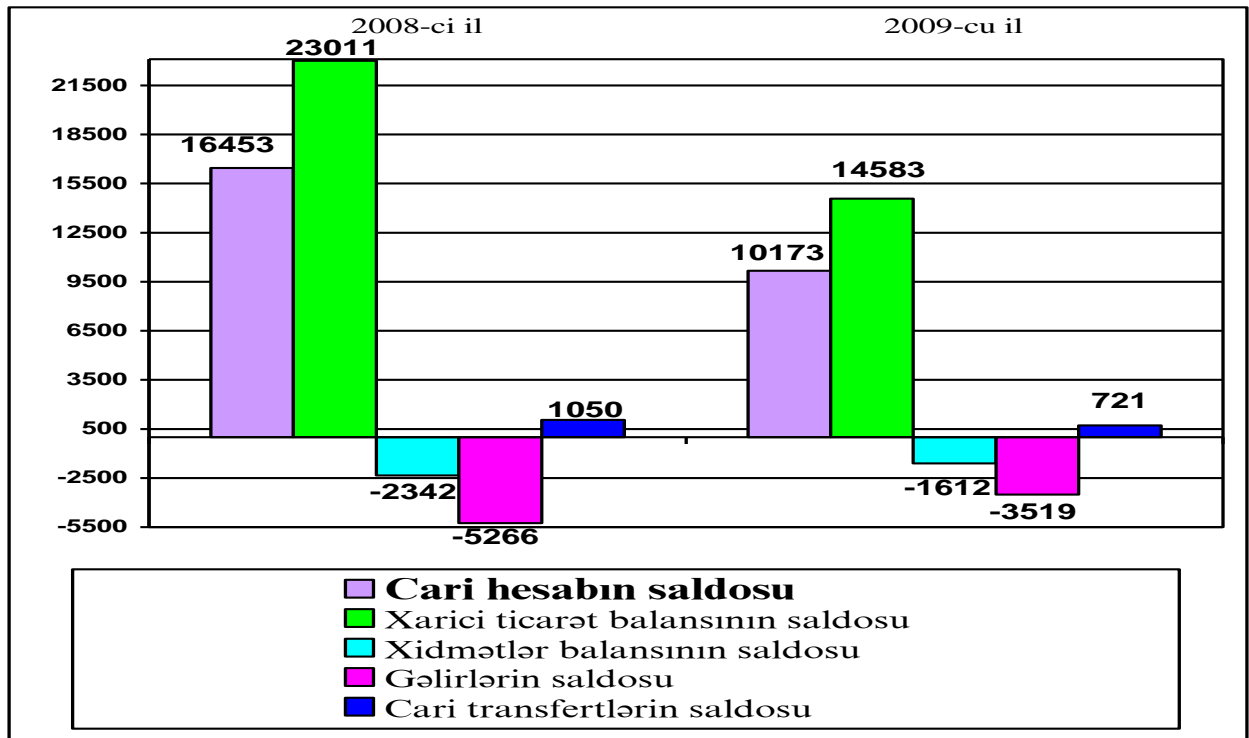
Neft-qaz sektoru üzrə ümumi daxilolmalar əsasən neftin və təbii qazın ixracı və bu sektora cəlb edilən xarici kapitalın hesabına formalaşır. Bu sektor üzrə ödənişlər isə mənfəətin və investisiyaların repatriasiyasını, avadanlıqların və xidmətlərin idxalını əks etdirir. 2009-cu ildə neft-qaz sektoru üzrə yaranmış ümumi müsbət saldo 13.1 mlrd. \$ olmuşdur.

Tədiyə balansının əsas göstəriciləri

	Mln. \$	
	2008-ci il	2009-cu il
<i>I. Cari əməliyyatlar hesabının saldosu</i>	16453.5	10172.8
Xarici ticarət balansı	23011.7	14582.9
Xidmətlər balansı	-2342.6	-1612.6
Gəlirlər balansı	-5266.0	-3519.2
-İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası	-5346.9	-3603.0
Cari transfertlər balansı	1050.4	721.7
<i>II. Kapitalın və maliyyənin hərəkəti hesabının saldosu</i>	-4403.6	-7481.8
Birbaşa investisiyalar	-545.0	146.2
- Azərbaycanca cəlb olunmuş	3982.4	2899.0
- Xaricə yönəldilmiş	-555.6	-326.1
- İnvestisiyaların repatriasiyası	-3971.8	-2426.7
Neft bonusu	3.5	1.0
Kreditlər və digər investisiyalar	-3862.1	-7629.0
<i>III. Tədiyə balansının ümumi saldosu</i>	12049.9	2691.0

Cari əməliyyatlar hesabı

2009-cu ildə cari əməliyyatlar hesabında 10.2 mlrd. \$ məbləğində profisit yaranmış, o cümlədən neft-qaz sektoru üzrə cari hesabın profisiti 14.8 mlrd. \$ məbləğində olmuşdur. Bu profisit qeyri-neft sektoru üzrə cari hesabın 4.6 mlrd. \$ məbləğində kəsirini tam örtmüşdür.

Xarici ticarət balansı

Xarici ticarət dövriyyəsi 27.6 mlrd. \$ təşkil etmiş və *xarici ticarət balansı* 14.6 mlrd. \$ məbləğində müsbət saldo ilə nəticələnmişdir.

2009-cu ildə Azərbaycanın dünyanın 140-dək dövləti ilə ticarət əlaqələri olmuşdur. Xarici ticarətin 10.4%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 89.6%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür. Dövlətimizin İtaliya, ABŞ, Fransa, İsrail, Türkiyə, Rusiya, Tayvan, İndoneziya, Kanada və Birləşmiş Krallıq ilə daha intensiv ticarət əlaqələri olmuşdur. (Ümumi ticarətdə bu ölkələrin payı 69.8% təşkil etmişdir).

2009-cu ildə xarici ticarət üzrə əsas tərəf müqabilləri

(Mln. \$)

	<i>Əmtəə dövriyyəsi</i>	<i>İxrac</i>	<i>İdxal</i>	<i>Saldo</i>
<i>İtaliya</i>	5484	5355	129	+5226
<i>ABŞ</i>	3001	2754	247	+2507
<i>Fransa</i>	1913	1773	140	+1633
<i>İsrail</i>	1865	1784	81	+1703
<i>Türkiyə</i>	1730	829	901	-72
<i>Rusiya Federasiyası</i>	1621	652	969	-317
<i>Tayvan</i>	1047	1037	10	+1027
<i>İndoneziya</i>	961	957	4	+953
<i>Kanada</i>	858	849	9	+840
<i>Birləşmiş Krallıq</i>	803	524	279	+245
<i>Başqaları</i>	8328	4583	3745	+838
<i>Cəmi</i>	27611	21097	6514	+14583
<i>O cümlədən:</i>				
<i>MDB dövlətləri</i>	2873	1095	1778	-683
<i>Digər dövlətlər</i>	24738	20002	4736	+15266

Əmtəə ixracı. 2009-cu ildə əmtəə ixracı 21.1 mlrd. \$ təşkil etmişdir. İxrac olunmuş malların strukturunda neft məhsullarının payı 90.7% olmuşdur.

Xarici dövlətlərə 19.1 mlrd. \$ neft məhsulları ixrac olunmuş, ixrac olunmuş neft məhsullarının 1195.7 mln. \$-ı neft emalı məhsullarının, 17.9 mlrd. \$-ı isə xam neftin ixracının payına düşür.

İxrac olunmuş xam neftin 16.8 mlrd. \$ Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti (ABƏŞ) tərəfindən hasil olunmuş neftin ümumi dəyəridir. İxrac olunmuş ümumi xam neftin 1.1 mlrd. \$ isə digər müəssisələr tərəfindən xaricə göndərilmişdir ki, bunun da 200.7 mln. \$ Şahdəniz yatağından hasil edilmiş kondensatın, 913.5 mln. \$ isə ARDNŞ-nin payına düşür.

İxracın strukturu

	2008-ci il		2009-cu il	
	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə
İxrac - cəmi	30586.4	100.0	21096.8	100.0
o cümlədən:				
1.Yanacaq-xammal məhsulları	29098.9	95.1	19385.3	91.9
- neft məhsulları	28468.6	93.1	19137.5	90.7
- digər xammal	630.3	2.0	247.8	1.2
2.Maşın və avadanlıq	203.5	0.7	257.0	1.2
3.İstehlak malları	581.2	1.9	594.3	2.8
4.Digər mallar	702.8	2.3	860.2	4.1
- təbii qaz	674.4	2.2	832.0	3.9

2009-cu ildə ölkənin **qeyri neft-qaz** ixracı isə 1127.3 mln. \$ olmuşdur.

Əmtəə idxalı. Hesabat dövründə əmtəə idxalı 6.5 mlrd. \$ təşkil etmişdir. İstehlak mallarının idxalının ümumi dəyəri isə 2.6 mlrd. \$ olmuş, bunun da 826.7 mln. \$-ı ərzaq məhsullarının payına düşür.

İdxalın strukturu

	2008-ci il		2009-cu il	
	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə
İdxal-cəmi	7574.7	100.0	6513.9	100.0
cümlədən:				
1.İstehlak malları	3020.3	39.9	2587.0	39.7
- ərzaq məhsulları	1042.8	13.8	826.7	12.7
- digərləri	1977.5	26.1	1760.3	27.0
2.İnvestisiya yönümlü mallar	912.8	12.0	773.3	11.9
- beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları	717.7	9.5	402.2	6.2
- digərləri	195.1	2.5	371.1	5.7
3. Digər mallar	3641.6	48.1	3153.6	48.4

İdxalın strukturunda xarici investisiyalar hesabına gətirilmiş maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi 11.9% təşkil edərək 773.3 mln. \$ olmuşdur. Bunun 52%-ni

beynəlxalq neft-qaz kontraktları çərçivəsində istifadə olunmuş investisiyalar hesabına idxal edilmiş mallar təşkil edir. Bundan başqa ölkəyə ümumi məbləği 3153.6 mln. \$ olan istehsal təyinatlı maşın-avadanlıq, kimya, qara və əlvan metal məhsulları da gətirilmişdir.

Xidmətlər balansı

2009-cu ildə xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində qarşılıqlı xidmətlər əsas yerlərdən birini tutmuş və bu xidmətlərin ümumi həcmi 5165.2 mln. \$ təşkil etmişdir. Bunun 3388.9 mln. \$-ı qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın rezidentlərinə, 1776.3 mln. \$ isə Azərbaycan rezidentlərinin xarici ölkələrin rezidentlərinə göstərilən xidmətlərdir. Beləliklə, xidmətlər balansının saldosu mənfi 1612.6 mln. \$ olmuşdur.

Qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 28.4%-i nəqliyyat xidmətləri üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 1463.5 mln. \$ olan nəqliyyat xidmətlərinin 54.8%-i Azərbaycan rezidentlərinin xarici dövlətlərin nəqliyyat sistemlərindən istifadə etmələri ilə əlaqədardır.

Azərbaycanın rezidentlərinin qeyri-rezidentlərə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin ümumi dəyəri isə 662.1 mln. \$ təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə xarici ölkə vətəndaşlarına turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri 352.8 mln. \$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Bunun 44.3%-i qeyri-rezidentlərin Azərbaycana işgüzar səfərləri ilə bağlıdır.

Öz növbəsində xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri 11.4% artaraq 380.1 mln. \$ məbləğində olmuşdur. Bunun 83.9%-i Azərbaycan vətəndaşlarının şəxsi səfərləri ilə bağlı xarici ölkələrdə olarkən sərf etdikləri vəsaitlərin (məkik idxal istisna olmaqla) payına düşür.

Ümumiyyətlə, qarşılıqlı xidmətlərin ölkənin xarici dövlətlər ilə əmtəə və xidmətlər üzrə ümumi idxal-ixrac dövriyyəsinə xüsusi çəkisi əvvəlki illə müqayisədə 3.3% artaraq 15.8% təşkil etmişdir.

Gəlirlər balansı

Gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 4622.0 mln. \$-a çatmışdır. Bunun 88.1%-ni (4070.6 mln. \$) Azərbaycandan ödənişlər təşkil edir. Bu məbləğin isə əsas hissəsini (3152.6 mln. \$) beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları üzrə xarici investorların payına düşən gəlirlərin repatriasiyası (əsasən xam neft və qaz şəklində), qeyri-rezidentlərə ödənilmiş əmək haqları (115.7 mln. \$) və xarici kreditlərdən istifadəyə görə ödənilən faizlər (284.3 mln. \$) təşkil edir.

Gəlirlərlə bağlı ölkəyə daxil olmuş vəsait 2009-cu ildə 551.4 mln. \$ olmuşdur. Bunun əsas hissəsini (380.5 mln. \$) Dövlət Neft Fondunun vəsaitlərinə, (47.3 mln. \$) Mərkəzi Bankın sərəncamında olan xarici valyuta ehtiyatlarına və (10.2 mln. \$) bankların xaricdə yerləşdirilmiş aktivlərinə hesablanmış faiz gəlirləri təşkil edir.

Cari transfertlər balansı

Cari transfertlər üzrə xarici ölkələrlə aparılan əməliyyatların ümumi dəyəri 1863.0 mln. \$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Bu məbləğin 69.4%-ni ölkəyə daxilolmalar təşkil edir. Ötən il xarici ölkələrdən daxil olan pul baratlarının, humanitar malların, texniki və digər yardımların ümumi dəyəri 1292.3 mln. \$-ı ötmüşdür.

Cari transfertlər üzrə ümumi daxilolmaların 91.4%-ni xarici ölkələrdən fiziki şəxslərin pul baratları, 2.2%-ni ölkəyə gətirilən humanitar idxal mallarının dəyəri, 6.4%-ni isə digər daxilolmalar təşkil edir.

Bütövlükdə, cari transfertlər üzrə əməliyyatların müsbət saldosu 721.7 mln. \$ təşkil etmişdir.

Kapitalın və maliyyənin hərəkəti

2009-cu ildə xaricdən cəlb olunmuş kapitalın ümumi həcmi 5.6 mlrd. \$ təşkil etmişdir. Bu göstərici əsasən ölkəyə cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların və xarici kreditlərin hesabına formalaşmışdır.

Cəlb olunmuş xarici kapitalın strukturu

	2008-ci il		2009-cu il		2009-cu il 2008-ci ilə nisbətən, %-lə
	Mln. \$-la	Xüsusi çə- kisi, %-lə	Mln. \$-la	Xüsusi çə- kisi, %-lə	
Birbaşa investisiyalar	3982.4	52.6	2899.1	51.5	72.8
- neft-qaz sektoru	3339.8	44.1	2146.3	38.1	64.3
- digər sektorlar	642.6	8.5	752.8	13.4	117.1
Kreditlər və digər investisiyalar	3583.7	47.3	2729.8	48.5	76.2
- dövlət təminatlı kreditlər	698.7	9.2	646.8	11.5	92.6
- dövlət təminatı olmayan kreditlər	2344.5	31.0	1020.9	18.1	43.5
- neft-qaz sektoru	690.1	9.1	77.0	1.4	11.1
- banklar	1278.5	16.9	734.8	13.0	57.5
- digərləri	375.9	5.0	209.1	3.7	55.6
- digər investisiyalar	540.3	7.1	1062.1	18.9	196.6
Neft bonusu	3.5	0.1	1.0	-	28.6
C Ə M İ	7569.6	100.0	5629.9	100.0	74.4

Birbaşa investisiyalar

Birbaşa investisiyalar formasında xaricdən cəlb olunmuş sərmayələrin ümumi məbləği 2899.1 mln. \$ olmuşdur. Bu investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi 74.0% təşkil etmişdir. Bu sərmayələr iri neft-qaz layihələrinin, əsasən BP Eksploreyşn (Şah Dəniz) Ltd. layihəsi və Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin Azəri-Çıraq-Günəşli yatağında görülən işlərin maliyyələşdirilməsi ilə əlaqədar ölkə iqtisadiyyatında istifadə olunmuşdur.

Qiymətləndirmələrə görə qeyri-neft sektoruna cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların isə ümumi məbləği 752.8 mln. \$ olmuşdur. Bu da ölkəyə cəlb olunmuş birbaşa xarici investisiyaların ümumi həcmnin 26.0%-ni təşkil etmişdir.

Kreditlər və digər investisiyalar

Kreditlər və digər investisiyalar formasında cəlb olunmuş sərmayələrin xüsusi çəkisi xarici kapitalın strukturunda 1.3 dəfə azalaraq 48.5% təşkil etmişdir. Bu da əsasən dövlət təminatı olmayan cəlb olunmuş kreditlərin azalması ilə bağlıdır. Nəticədə 2009-cu ildə cəlb olunmuş kredit və digər investisiyaların ümumi məbləği cəmi 2729.8 mln. \$ təşkil etmişdir. Bu məbləğin yalnız 23.7%-i (646.8 mln. \$) birbaşa dövlət və dövlət təminatı əsasında cəlb olunmuş kreditlərdir (beynəlxalq maliyyə və digər təşkilatlar tərəfindən ayrılmış kreditlər). 1020.9 mln. \$ vəsait isə dövlət təminatı olmayan kreditlərdir ki, bunun da 734.8 mln. \$-ı banklar, 77.0 mln. \$-ı neft-qaz sektoru, 209.1 mln. \$-ı isə digər müəssisələr və firmalar tərəfindən cəlb olunmuşdur.